

جرم‌شناسی و راه‌کارهای پیشگیری از

بزه فرار از خدمت

کارکنان نیروهای مسلح

نویسندگان

مینا خیرخواه

سعید زادسر

محمدباقر کاظمی

۱۴۰۰

سرشناسه : خیرخواه، مینا؛ ۱۳۳۹

عنوان و نام پدیدآور : جرم‌شناسی و راه‌کارهای پیشگیری از بزه فرار از خدمت کارکنان نیروهای مسلح، نویسندگان: مینا خیرخواه، سعید زادسر، محمدباقر کاظمی؛ ویراستار: شیما دارائی

مشخصات نشر : تهران: فانوس دنیا، ۱۴۰۰

مشخصات ظاهری : ۱۷۰ ص. ۱۴/۵×۲۱/۵ س. م.

شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۷۴۰۷-۴۱-۹

رده بندی دیویی : ۳۴۳/۵۵۰.۱۲۲

شماره کتابشناسی ملی : ۸۵۲۹۳۳۷

Fanoos.donya@yahoo.com

@fanoosdonya

@fanoosdonya_pub

تلفن بخش: ۰۲۹۶۰۴۲۲۷۹

جرم‌شناسی و راه‌کارهای پیشگیری از بزه فرار از خدمت کارکنان نیروهای مسلح
نویسندگان: مینا خیرخواه، سعید زادسر، محمدباقر کاظمی

ویراستار: شیما دارائی

طراح جلد: زهرا انصاری

انتشارات: فانوس دنیا

نوبت چاپ: اول ۱۴۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۴۰۷-۴۱-۹

شمارگان: ۲۰۰

قیمت: ۹۰۰.۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

۱	 مقدمه
۷	 بخش اول: تعاریف و مفاهیم
۱۴	 فرار در زمان صلح
۲۲	 فرار در زمان جنگ و درگیری های مسلحانه
۲۴	 فرار با تجهیزات نظامی
۲۸	 فرار به طرف دشمن
۲۹	 فرار با توطئه و تبانی
۳۲	 مبانی جرم انگاری فرار از خدمت
۳۵	 تاریخچه
۴۳	 خدمت سربازی
۴۶	 تاریخچه خدمت سربازی در ایران
۴۹	 خرید سربازی
۵۱	 بخش دوم: عوامل مؤثر وقوع جرم فرار از خدمت
۵۳	 فصل اول: عوامل مؤثر درون سازمانی جرم فرار از خدمت
۷۷	 فصل دوم: عوامل مؤثر برون سازمانی جرم فرار از خدمت
۹۱	 فصل سوم: عوامل خطر در مورد کارکنان ثابت
۹۵	 فصل چهارم: آسیب شناسی جرم فرار از خدمت در نیروهای مسلح
۹۹	 بخش سوم: ضمانت اجرای تقنینی جرم فرار از خدمت
۱۰۵	 فصل اول: پاسخ های کیفری به جرم فرار از خدمت
۱۲۷	 فصل دوم: پاسخ اداری به جرم فرار از خدمت
۱۳۹	 فصل سوم: پاسخ مدنی به جرم فرار از خدمت
۱۴۵	 بخش چهارم: ارزیابی مطالب و ارائه پیشنهادات

۱۴۷	 فصل اول: ارزیابی مطالب
۱۵۷	 فصل دوم: ارائه پیشنهادات
۱۶۷	 فهرست منابع و مآخذ
۱۶۵	 الف) کتب
۱۶۷	 ب) قوانین و فرهنگ‌ها
۱۶۸	 ج) مقاله‌ها

www.ketab.ir

مقدمه

به دنبال گسترش روزافزون بوروکراسی در جوامع صنعتی، حفظ نظام امنیتی جامعه به سازمان پیچیده‌ای به نام ارتش محول شد که از کلیه ویژگی‌های یک نهاد برخوردار می‌باشد و رعایت سلسله‌مراتب وجود روابط غیرشخصی و وجود ضوابط از پیش تعیین شده، ارزیابی مداوم و آموزش مستمر در طول خدمت از جمله این ویژگی‌ها است.

از جمله نهادهای مهم در هر جامعه نهادهای نظامی است. کارکرد و وظیفه این نهاد دفاع از حیات جامعه و تمامیت ارضی و حفظ استقلال همه‌جانبه است. با توجه به اصل ۱۴۳ ق ۱ جمهوری اسلامی ایران: «ارتش جمهوری اسلامی ایران پاسداری از استقلال و تمامیت ارضی نظام جمهوری اسلامی کشور را برعهده دارد.»

برای هر نیروی نظامی علاوه بر کمیت افراد، قدرت تحرک جذب و کارایی افراد نیز اهمیت زیادی دارد. بدین منظور لازم

است افراد نظامی از هر جهت در شرایط معین و وضعیت آموزشی معقولی قرار داشته باشند.

در دوره خدمت سربازی، جوان با جامعه‌ای نو و نظامی متفاوت با نظام محیط قبلی خود مواجه می‌شود. چیزی که بیش از همه در این نظام و در این مقطع زندگی جوان اهمیت خاص دارد، این است که جوان باید خود را با مقررات حاکم در نهاد نظامی تطبیق دهد. این جامعه باید از هم‌بستگی و هم‌شکلی ساختاری و رفتاری بهره‌مند باشد. بنابراین وجود این نظام بستگی تام به انضباط حاکم در آن دارد، بدین منظور افراد نباید از قوانین سرپیچی کنند؛ زیرا تخطی از قوانین و فرمان‌ها واکنش‌های شدیدی را به دنبال خواهد داشت.

تحقیقات انجام گرفته اداره کل عفو پیشگیری سازمان قضایی نیروهای مسلح نشان داده است که معمولاً در زمان جنگ سربازان بیش از زمان صلح دچار اختلال روانی می‌شوند و محیط ناامن نیز همین تأثیر را بر آن‌ها می‌گذارد. زیرا سرباز باید از استقلال و آزادی خود دست بکشد و به انضباط نظامی تن دهد. این تحول دیر یا زود در شخصیت او منعکس گردیده و او را دچار تعارض و اختلالات گوناگون روانی می‌کند.

معمولاً پایوران و سربازان وظیفه‌ای که وارد نیروهای مسلح می‌شوند، دارای خصوصیات متفاوت از هم هستند و هریک دارای محل سکونت، وضعیت خانوادگی فرهنگی و اخلاقی مخصوص به خود می‌باشند و وقتی وارد نظام می‌شوند، در برابر وضعیت‌های

جدید واکنش‌های متفاوتی از خود نشان می‌دهند. عده‌ای با پذیرش آن و به سادگی خود را با محیط و شرایط جدید تطبیق می‌دهند و از هنجارهای سازمانی تبعیت می‌کنند؛ ولی عده‌ای دیگر بنا به دلایلی نمی‌توانند خود را تطبیق دهند که عدم سازگاری این دسته ممکن است ریشه در وضعیت شخصیتی مشکلات خانوادگی و یا مسائل اجتماعی و یا حتی ساختار نامطلوب سازمانی مقررات و قوانین و ... داشته باشد.

زمانی که صحبت از یک جرم می‌کنیم، قطعاً باید به ساختار جامعه و مجموعه‌ای از روابط اجتماعی که در آن ساختار حاکم است توجه کنیم. همانطور که امیل دورکیم در کتاب درباره تقسیم کار اجتماعی خود (۱۸۹۶) اشاره کرده است. جرم یک مسئله اجتماعی است و اگر جامعه نباشد، قطعاً جرمی رخ نخواهد داد. بنابراین جرم در یک محیط و ساختار اجتماعی معنی پیدا می‌کند.

جرم فرار از خدمت از جمله جرائمی است که مختص محیط نظامی است که خدمت کردن در آن محیط جنبه اجباری پیدا می‌کند. تحقیقات نشان داده است که جرم فرار از خدمت دارای ابعاد گوناگونی است و شناخت آن مستلزم بررسی عوامل متعدد در داخل و خارج از محیط نظامی است.

به‌رغم آنکه نیروهای مسلح مظهر نظم و انضباط هستند، لیکن وقوع جرم در این بخش از جامعه نیز گریزناپذیر است. یکی از جرائمی که در خصوص نظامیان مطرح بوده و از مهم‌ترین جرائم

نیز محسوب می‌شود، فرار از خدمت است. عدم حضور فرد یا افراد نظامی در زمان مورد نیاز گاهی مأموریت یگان را با اختلال جدی روبرو می‌کند. به همین جهت، داشتن یک سیاست جنایی مناسب در قبال جرم فرار از خدمت تأثیر زیادی در مقابله و کنترل آن و افزایش کارآمدی نظام عدالت کیفری و در نتیجه کاهش ظرفیت جنایی این جرم در جامعه نیروهای مسلح خواهد داشت.

قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح بسته به اینکه بزهکار از نیروهای کادر یا وظیفه بوده و با در نظر گرفتن اینکه فرار در زمان صلح یا جنگ اتفاق افتاده، ضمانت اجرای کیفری متفاوتی در نظر گرفته که صرف نظر از مجازات محارب در بقیه موارد با اتکا به ضمانت اجرای کیفری حبس و... در صدد پیشگیری و کنترل این جرم می‌باشد. ضمانت اجرای کیفری در قانون استخدامی ارتش، سپاه و نیروی انتظامی و قانون خدمت وظیفه عمومی پیش‌بینی شده که شامل اخراج پرسنل ثابت که ایام فرار از خدمت از شش ماه باشد. تجدید دوره، منع استخدام، منع اعطاء پروانه کسب، منع اعطاء گواهی‌نامه، منع دریافت مستمری از دولت و نهادهای وابسته و... برای افرادی که فاقد کارت پایان خدمت وظیفه یا معافیت هستند و قطع حقوق و مزایا، کسر حقوق و... برای هر گروه می‌باشد.

جهت پیشگیری از جرم فرار از خدمت، شناسایی عوامل خطر مانند عدم انعطاف سربازی، فقدان آموزش حقوقی و قضایی، دوری از خانواده، ناتوانی جسمی و روانی و... مطرح است و در مقابل آن تدابیر حمایتی مانند خوشایندسازی محل خدمت،

آموزش پرسنل، افزایش عزت نفس و توجه به بهداشت و تغذیه... مدنظر می باشد. از طرفی حذف موقعیت های جرم زا مانند جرم زدایی از فرار از خدمت متخصصین، معافیت از خدمت وظیفه بدون کارشناسی لازم و... در پیشگیری از این جرم مهم می باشد. با توجه به ضعف در شناسایی و دستگیری متهمین و استفاده زیاد رویه قضایی از سیاست تخفیف و تبدیل مجازات به نظر می رسد، آنچه تأثیر بیشتری در پیشگیری از جرم فرار از خدمت دارد، ضمانت اجراهای قوی کیفری است.

با توجه به تغییرات و تحولات سریعی که در جامعه ما رخ داده است، بدیهی است که عوامل مؤثر بر جرائم به ویژه جرم فرار از خدمت دچار تغییر شده است.

بنابراین با وجود اینکه می توان جرم فرار از خدمت را یک جرم اداری و انضباطی در سازمان های دیگر و در قالب تخلف تلقی کرد. لیکن این تخلف در نیروهای مسلح جرم محسوب می گردد. در بروز جرم فرار از خدمت عوامل مختلفی تأثیر گذارند که به طور کلی به چهار دسته تقسیم می شوند:

- ۱- عوامل درون سازمانی: عواملی که در درون محیط خدمت بر رفتار فرد تأثیر می گذارد. (ناخوشایندی فرد از محیط کار خود)
- ۲- عوامل برون سازمانی: عواملی که در خارج از محیط کار بر فرد تأثیر می گذارد. (مشکلات خانوادگی)
- ۳- عوامل میان فردی: عواملی که در روابط بین افراد بر رفتار آنها تأثیر می گذارد. (روابط ناصحیح)